

РЕЦЕНЗИЯ

От: доц. д-р Ралица Фердинандова Кузева
Университет за национално и световно стопанство,
Научна специалност: Икономика и организация на труда

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по научна специалност „Икономика и организация на труда“ в УНСС.

Автор на дисертационния труд: Мира Петрова Дончева
Тема на дисертационния труд: “Усъвършенстване на приспособимостта на ромите към изискванията на трудовия пазар в България”

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 152/25.01.2024г. на Зам.-ректора по НИДМС на УНСС.

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма към катедра “Човешки ресурси и социална защита”, Общекономически факултет на УНСС по научна специалност “Икономика и организация на труда”, съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС №294/18.02.2019г. Обучението е осъществено в самостоятелна форма през периода 2019-2024г.

- *Кратка биографична справка:*

Докторантът Мира Петрова Дончева е завършила средно образование в гр. Сандански, след което е придобила бакалавърска степен по “Стопанско управление” във Висшето училище по агробизнес и развитие на регионите и магистърска степен по “Мениджмънт на човешките ресурси” в същото учебно заведение. От 2019г. до момента се обучава в докторска степен по специалност “Икономика и организация на труда” към катедра “Човешки ресурси и социална защита” в УНСС. Притежава административен опит в различни институции, след което е работила последователно като продавач-консултант, координатор в

здравен център, управител на търговски сайт, касиер-счетоводител, главен експерт и счетоводител в публично предприятие, където работи до днес.

- *Заемани академични и други длъжности до момента (вкл. длъжности извън ВУ или научна организация).*

Според подадената биографична справка, докторантът не е заемал академични длъжности.

- *Кратка информация за изпълнението на индивидуалния план:*

Докторантът е представил дисертационен труд за присъждане на ОНС “доктор”, две статии и една студия, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране. С това кандидатът покрива минималните национални изисквания за придобиване на ОНС “доктор”.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

- *Структура, обем*

Представеният дисертационен труд е в обем от 112 страници, структурирани в увод, три глави, заключение, приложение, списък с използваните литературни източници (общо 78 на брой, от които 44 на български език и 33 на английски, 1 на френски език).

- *Оценка за актуалност на темата; целта; задачите; обекта; предмета; основната теза на дисертационния труд*

Дисертационният труд притежава особена актуалност, поради необходимостта от по-мащабно и задълбочено изследване на адаптивността и пригодността на лицата от ромския етнос към изискванията на трудовия пазар в България. Проблемите на ромите са многоаспектни и са породени от фактори от различно естество, но научното им изследване все още не е достатъчно детайлно и пълно. Това поражда необходимостта от изготвяне на дълбочинно проучване на специфичните особености на ромския етнос в процеса на приспособяването му към трудовия пазар и подобряване на пригодността за заетост на лицата. Идентифицирането на причините за недостатъчно доброто им трудово представяне ще позволи да се потърсят подходящи мерки за тяхното преодоляване.

Дисертацията има ясно дефинирани обект, предмет, изследователски цели и задачи. Изследователската теза, че “в българските предприятия има наети ромски работници/служители, които не могат да разгърнат своя потенциал и техният принос е недостатъчен за повишаване на рентабилността на фирмата”, е защитена аргументирано и доказана с помощта на проведено анкетно проучване сред работодатели и работници от този етнос.

Предварително поставените ограничения са логични и се отнасят до обекта, предмета, целта и задачите на изследването.

- *Използвана научна литература (оценка на осведомеността на дисертанта по проблематиката, разглеждана в дисертационния труд).*

Използваните литературни източници са внимателно подбрани и демонстрират доброто познаване на изследваната проблематика. Авторът е извършил целенасочено проучване на научната област както на национално, така и на международно равнище и борави свободно с научните термини и понятиен апарат. Използването на източници на чужди езици - английски и френски, позволява достъп до повече и по-разнообразни научни изследвания. Прави впечатление, че някои от използваните в изследването източници не са включени в библиографската справка.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

- *Акцентира се върху основните научни и/или научно-приложни резултати, постигнати в дисертационния труд*

Извършеното изследване има следните по-важни резултати:

Очертани са характеристиките на ромския етнос и е поставен акцент върху онези от тях, които рефлектират върху трудовото им представяне. По този начин може да се постигне по-пълното му опознаване от страна на потенциалните работодатели и се идентифицират онези черти, които възпрепятстват по-ефективното трудово представяне на ромите.

Направеното анкетно проучване е особено полезно при определяне степента на приспособимост на ромите към съвременните изисквания на пазара на труда, за да може на тази база да се предприемат мерки за усъвършенстване на тяхната интеграция и повишаване на заетостта сред тази група от населението. Представянето на двете гледни точки - тази на работодателите и тази на самите работници дава по-пълна представа за начина, по който те възприемат и интерпретират проблема.

Отправените препоръки към мениджърите в организациите за насърчаване на приспособимостта на ромския етнос към потребностите на трудовия пазар са логични, добре обосновани и правилно мотивирани. Те биха могли да послужат за подобряване на трудовото представяне, намаляване на текучеството на персонала, насърчаване на общуването в мултикултурна среда и други положителни ефекти.

- *Обръща се внимание на използваната методология*

Методологията на научното изследване е разработена логично и приложена прецизно. Използваните методика за изследване приспособимостта на ромите към изискванията на трудовия пазар има

своята завършена последователност и допринася за постигането на поставените цели.

- *Дава се оценка на изпълнението на поставените задачи и постигането на целта на дисертационния труд.*

Целта на научното изследване е прецизно формулирана и ясно изразена. За нейното постигане са поставени пет задачи, които в голяма степен са изпълнени в дисертационния труд.

Би било добре да се преосмисли Задача 3: *“Извършване на комплексен и задълбочен анализ на основни теоретични концепции в областта на управлението на човешките ресурси, въз основа на който идентифициране на начини за измерване на несъответствието между изискванията на работодателя и уменията на служителите, както и възможни решения за усъвършенстване приспособимостта на ромските служители в трудова среда”,* тъй като в известна степен тя измества фокуса на изследването от пазара на труда към системата за управление на човешките ресурси.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

- *Оценка за приносите, посочени от дисертанта*

Дисертационният труд е посветен на област, която дълго време е била пренебрегвана в науката, поради нейната деликатност. Липсата на цялостно и задълбочено проучване на особеностите на ромския етнос и неговата адаптивност на трудовия пазар прави настоящото изследване полезно не само от теоретична, но и от практико-приложна гледна точка. Това би могло да послужи за изработването на политики за тяхната по-пълноценна интеграция и използване на трудовия им потенциал, който все още остава недостатъчно добре усвоен. Научните и практико-приложните приноси на дисертацията са безспорни, а извършеното самостоятелно анкетно проучване на работници от целевата група и техните работодатели представлява авторово изследване, което би могло да бъде използвано за бъдещи научни разработки. Търсенето на ефективни практически решения на поставения проблем би могло да допринесе за по-пълноценната интеграция на ромите не само на трудовия пазар, а и в обществото и да обогати мултикултурната среда, в която живеем.

- *Акцентира се върху основните научни и/или научно-приложни приноси в дисертационния труд.*

По-конкретно научно-практическите приноси на дисертационния труд могат да бъдат потърсени в следните области:

1. Разработен е алгоритъм (методология и методика) за изследване приспособимостта на ромите към изискванията на трудовия пазар, на

базата на който е направена оценка на тяхната адаптивност на трудовия пазар.

2. От теоретична гледна точка е изследвана научна област, която е особено актуална, но за която до момента има известни празноти в научното познание.

3. Поставен е фокус върху спецификата при управлението на служителите от ромския етнос, което би могло да допринесе за повишаване ефективността на тяхното приобщаване в трудовия колектив, до насърчаване на мотивацията им и значително подобрене на трудовото им представяне.

4. Идентифицирани са водещите фактори, които оказват влияние върху адаптивността на ромите на пазара на труда и в обществото.

5. Един от най-съществените приноси в дисертацията е емпиричното изследване, проведено сред български предприятия, което установява значителна степен на разминаване между изискванията на трудовия пазар и нагласите на работниците от ромския етнос към професионалното им представяне.

6. Като значим принос на изследването трябва да се посочат отправените практически препоръки за насърчаване и оптимизиране на приспособимостта на ромските работници към изискванията на пазара на труда в България.

7. На базата на достигнатите резултати от проведеното изследване, са формулирани важни изводи за потребността от мерки за повишаване приспособимостта на ромите.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Дисертантът е представил три публикации в неререферирани списания с редколегия.

Статии - 2 бр.

1. Дончева, М. (2020), „Необходими умения за подобряване на адаптивността на ромите към изискванията на пазара на труда“, Годишник на Академично издателство „Талант“, ВУАРР – Пловдив, том 8; обем: 9 стр.

2. Дончева, М. (2021), „Приспособимостта на ромите спрямо изискванията на пазара на труда в България“, сп. „Панорама на труда“, 2021, бр. 1; обем: 19 стр.

Студия - 1бр.

1. Дончева, М. (2019), „Исторически и съвременни методи за интегриране на ромите в Европа и България“, студия в сп. „Ново знание“, ВУАРР – Пловдив, 2020, бр. 1, обем: 31 стр.

Всички публикации са свързани с темата на дисертацията и допринасят за още по-задълбоченото изучаване на проблематиката от автора. Те ясно показват пътя, който дисертантът е извървял до достигането на цялостното и задълбочено изследване, което представя.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът обхваща 52 страници, които са преведени на английски език. Той следва стриктно структурата на дисертацията и отразява последователно основните моменти в нея. Коректно са посочени актуалността на проблема, обекта и предмета на изследването, изследователската теза, поставените цели и задачи, ограниченията, методологичаната обосновка, научните новости на труда. Той е представен синтезирано, като са уловени основните акценти и изследователски достижения на дисертацията.

Представена е справка за приносите на научния труд, както и за направените публикации по темата.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Към дисертационния труд биха могли да бъдат отправени някои критични бележки.□

В Първа глава липсва теоретична постановка на същността и характеристиките на пазара на труда, което се очаква да бъде във фокуса на изследването. Заглавието на дисертацията предполага по-съществен акцент върху трудовия пазар, а вместо това авторът е изследвал аспекти, които в по-голямата си степен са от областта на управлението на човешките ресурси.

Препоръчвам да се преосмисли Задача 3, тъй като до някъде тя измества фокуса на изследването и го насочва от пазара на труда към системата за управление на човешките ресурси.

Необходимо е да се представят в динамика демографските данни за числеността и структурата на ромския етнос. Липсва цялостна картина за демографските характеристики на разглежданата целева група, което би допринесло за по-пълната представа за обекта на изследването.

За да се открие по-добре приноса на дисертацията, би било добре да се акцентира повече върху препоръките на автора за повишаване приспособимостта на ромите към изискванията на пазара на труда и новите форми на заетост.

Необходимо е да се прецизира списъкът с използваната литература, да се опишат подробно всички информационни източници, като се

добавят изискуемите реквизити, а не само линкове към страниците в интернет.

Бележките, направени в рецензията, имат препоръчителен характер и не поставят под съмнение достойнствата на представената дисертация, както и приносите ѝ от научна и практическа гледна точка.

8. Заключение

Ясно изразено становище – за или против присъждането на ОНС „доктор“.

Дисертационният труд съдържа научни и практико-приложни достижения, чрез които кандидатът демонстрира притежаваните задълбочени теоретични знания и способности за самостоятелни и оригинални научни изследвания.

Считам, че представеният труд отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и Правилника за учебната дейност на УНСС и изпълнява наукометричните показатели за придобиване на ОНС "доктор".

Въз основа на това давам своята положителна оценка за разработения дисертационен труд на тема “Усъвършенстване на приспособимостта на ромите към изискванията на трудовия пазар в България” и прилежащия му автореферат и с убеденост предлагам на уважаемото Научно жури да присъди на кандидата Мира Петрова Дончева образователна и научна степен „доктор“ по ПН „3.8. Икономика”, научна специалност „Икономика и организация на труда“.

5.03.2024г.

Подпис:

Гр. София

UNIVERSITY OF NATIONAL AND WORLD ECONOMY

REVIEW

By: Assoc. Prof. Dr Ralitsa Ferdinandova Kuzeva
University of National and World Economy
Scientific specialty „Economics and Organisation of Labour“

Subject: dissertation work for the award of an educational and scientific degree “doctor” in the scientific specialty “Economics and Organization of Labour” at UNSS

Author of the dissertation: Mira Petrova Doncheva
Dissertation topic: Improving the Adaptability of Roma to the Labour Market Requirements in Bulgaria

Reason for presentation of the opinion: participation in the scientific jury for the defence of the dissertation work according to Order No. 152/ 25.01.2024 r. of the Vice-Rector for SRAIC of the UNWE.

1. Information about the doctoral student

The doctoral student was trained in a PhD program at the Department of "Human Resources and Social Protection", Faculty of General Economics of the UNSS in the scientific specialty "Economics and Organization of Labour", according to the Order of the Vice-Rector for Research and Development of the UNSS No. 294/18.02.2019. The training was carried out in an independent form during the period 2019-2024.

- *Brief biography:*

Doctoral student Mira Petrova Doncheva graduated from high school in the city of Sandanski, after which she obtained a bachelor's degree in "Business Management" at the Higher School of Agribusiness and Regional Development and a master's degree in "Human Resource Management" at the same educational institution. Since 2019 until now, she is studying a doctoral degree in the specialty "Economics and Organization of Labour" at the Department of "Human Resources and Social Protection" at UNSS. She has administrative experience in various institutions, after which she worked successively as a sales consultant, coordinator in a health center, manager of a commercial site,

cashier-accountant, chief expert and accountant in a public enterprise, where she works until today

Academic and other positions held to date (including positions outside the university or scientific organization).

According to the submitted biographical report, the doctoral student has not held any academic positions.

Brief information on the implementation of the individual plan:

The doctoral student has submitted a dissertation for the award of the scientific degree "doctor", two articles and one study, published in non-refereed peer-reviewed journals. With this, the candidate fulfills the minimum national requirements for acquiring the "Doctor" degree.

2. General characteristics of the presented dissertation work

- *Structure, volume*

The presented dissertation is in a volume of 112 pages, structured in an introduction, three chapters, a conclusion, an appendix, a list of the used literary sources (78 in total, of which 44 in Bulgarian and 33 in English, 1 in French).

- *Evaluation of topic relevance; the purpose; the tasks; the object; the subject; the main thesis of the dissertation*

The dissertation work has a particular relevance, due to the need for a larger-scale and in-depth study of the adaptability and suitability of persons from the Roma ethnic group to the requirements of the labour market in Bulgaria. The problems of the Roma are multifaceted and caused by factors of a different nature, but their scientific research is still not sufficiently thorough and complete. This gives rise to the need to prepare an in-depth study of the specific features of the Roma ethnic group in the process of its adaptation to the labour market and improvement of the employability of individuals. Identifying the reasons for the insufficiently good work performance of the individuals will allow to look for appropriate measures to overcome them.

The dissertation has a clearly defined object, subject, research goals and objectives. The research thesis that "in Bulgarian enterprises there are employed Roma workers/employees who cannot develop their potential and their contribution is insufficient to increase the profitability of the company" is defended with arguments and proven with the help of a survey conducted among employers and workers from this ethnicity.

The limitations set in advance are logical and relate to the object, subject, purpose and tasks of the study.

- *Scientific literature used (assessment of the dissertation's awareness of the issues considered in the dissertation).*

The bibliography used is strictly selected and demonstrates a good knowledge of the researched issues. The author has carried out a targeted study of the researched area both at the national and international level and is fluent in scientific terms and conceptual apparatus. The use of sources in foreign languages - English and French - allows access to more and more diverse scientific research. It is noteworthy that some of the sources used in the study are not included in the bibliographical reference.

3.Evaluation of the obtained scientific and scientific-applied results

- *Emphasis is put on the main scientific and/or scientific-applied results achieved in the dissertation work.*

The research has the following important results:

The characteristics of the Roma ethnic group are outlined and emphasis is placed on those that reflect on their work performance. In this way, it is possible to get to know him more fully on the part of potential employers and identify those features that hinder the more effective work performance of Roma.

The survey is particularly useful in determining the degree of adaptability of the Roma to the modern requirements of the labour market, so that, on this basis, measures can be taken to improve their integration and increase employment among this population group. Presenting the two points of view - that of the employers and that of the workers themselves gives a more complete picture of how they perceive and interpret the problem.

The recommendations addressed to the managers in the organizations to promote the adaptability of the Roma ethnicity to the needs of the labour market are logical, well-founded and properly motivated. They could serve to improve work performance, reduce staff turnover, promote communication in a multicultural environment and other positive effects.

- *The performance of the assigned tasks and the achievement of the goal of the dissertation work are evaluated.*

The purpose of scientific research is precisely formulated and clearly expressed. Five tasks have been set for its achievement, which are largely fulfilled in the dissertation work.

It would be good to rethink Task 3: "Perform a complex and in-depth analysis of basic theoretical concepts in the field of human resource management, based on which identify ways to measure the discrepancy between the employer's requirements and the employee's skills, as well as possible solutions for improving the adaptability of Roma employees in the work environment", since to some extent it shifts the focus of the research from the labour market to the human resource management system.

4. Evaluation of scientific and scientific-applied contributions

- □ *Evaluation of the contributions indicated by the doctoral student*

The dissertation is devoted to an area that has long been neglected in science because of its delicacy. The lack of a complete and in-depth study of the peculiarities of the Roma ethnic group and its adaptability to the labour market makes the present study useful not only from a theoretical, but also from a practical-applied point of view. This could serve to design policies for their fuller integration and use of their labour potential, which still remains underutilized. The scientific and practical contributions of the dissertation are indisputable, and the independent survey of workers from the target group and their employers is an author's research that could be used for future scientific developments. The search for effective practical solutions to the posed problem could contribute to the fuller integration of the Roma not only in the labour market, but also in society and enrich the multicultural environment in which we live.

- □ *Emphasis is placed on the main scientific and/or scientific-applied contributions in the dissertation work.*

More specifically, the scientific and practical contributions of the dissertation can be sought in the following areas:

1. An algorithm (methodology and methodology) was developed to study the adaptability of the Roma to the requirements of the labour market, based on which an assessment of their adaptability to the labour market was made.

2. From a theoretical point of view, a scientific field has been studied, which is particularly relevant, but for which there are still certain gaps in scientific knowledge.

3. Focus is placed on the specifics of the management of employees from the Roma ethnicity, which could contribute to increasing the effectiveness of their inclusion in the workforce, to promoting their motivation and significantly improving their work performance.

4. The leading factors that influence the adaptability of the Roma in the labour market and in society have been identified.

5. One of the most significant contributions in the dissertation is the empirical research conducted among Bulgarian enterprises, which establishes a significant degree of discrepancy between the requirements of the labour market and the attitudes of the Roma ethnic workers towards their professional performance.

6. As a significant contribution of the study, the practical recommendations for promoting and optimizing the adaptability of Roma workers to the requirements of the labour market in Bulgaria should be mentioned.

7. Based on the results of the conducted research, important conclusions have been formulated about the need for measures to increase the adaptability of the Roma.

5. Evaluation of dissertation publications

The dissertation student has submitted three publications in non-refereed peer-reviewed journals.

Articles - 2 pcs.

1. Doncheva, M. (2020), "Necessary skills to improve the adaptability of the Roma to the requirements of the labour market", Yearbook of the Academic Publishing House "Talent", VUARR - Plovdiv, volume 8; volume: 9 p.

2. Doncheva, M. (2021), "The adaptability of the Roma to the requirements of the labour market in Bulgaria", "Panorama of labour" magazine, 2021, no. 1; Volume: 19 pages.

Study - 1 pc.

1. Doncheva, M. (2019), "Historical and contemporary methods for the integration of the Roma in Europe and Bulgaria", studies in the magazine "Novo Znanie", VUARR - Plovdiv, 2020, no. 1, volume: 31 pages.

All publications are related to the topic of the dissertation and contribute to an even deeper study of the issue by the author. They clearly show the path that the dissertation has taken to arrive at the complete and thorough research that he presents.

6. Assessment of the abstract

The abstract covers 52 pages, which have been translated into English. It follows the structure of the dissertation and consistently reflects the main points in it. The relevance of the problem, the object and subject of the research, the research thesis, the set goals and objectives, the limitations, the methodological justification, the scientific novelties of the work are correctly indicated. It is presented in a synthesized way, capturing the main highlights and research achievements of the dissertation.

A reference is presented for the contributions of the scientific work, as well as for the publications on the subject.

7. Critical notes, recommendations and questions

Some critical remarks could be made to the thesis work:

The First Chapter lacks a theoretical presentation of the nature and characteristics of the labour market, which is expected to be the focus of the study. The title of the dissertation suggests a more substantial emphasis on the

labour market, but instead the author has explored aspects that are largely in the field of human resource management.

I recommend rethinking Task 3, as it somewhat shifts the focus of the study from the labour market to the human resource management system.

It is necessary to present in dynamics the demographic data on the number and structure of the Roma ethnic group. There is a lack of a complete picture of the demographic characteristics of the target group under consideration, which would contribute to a more complete picture of the object of the study.

In order to make a better highlight on the contribution of the dissertation, it would be good to emphasize more on the author's recommendations for increasing the adaptability of the Roma to the demands of the labour market and new forms of employment.

It is necessary to remake the list of the literature used, to describe in detail all the information sources, adding all the required details, and not just links to the pages on the Internet.

The notes made in the review are of recommended and do not cast doubt on the merits of the presented dissertation, as well as its contributions from a scientific and practical point of view.

8. Conclusion

- *A clearly expressed opinion - for or against the awarding of the "Doctor" degree.*

The dissertation contains scientific and practical-applied achievements, through which the candidate demonstrates the in-depth theoretical knowledge and abilities for independent and original scientific research.

I do believe that the presented work meets the requirements of the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria, the Regulations for its Implementation and the Regulations for the Educational Activities of the UNWE and fulfills the scientific indicators for the acquisition of the "doctor" degree.

Based on this, I give my positive assessment for the developed dissertation work on the topic "Improving the adaptability of the Roma to the requirements of the labour market in Bulgaria" and its attached abstract and with conviction I propose to the respected Scientific Jury to award the candidate Mira Petrova Doncheva an educational and scientific degree "doctor" in professional field "3.8. Economics", scientific specialty "Economics and Organization of Labour".

5.03.2024
Sofia

Signature: